

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ Β΄ ΣΧΟΛΑΡΙΟΣ:
Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος (κατά κόσμον Γεώργιος Κουρτέσης) ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ γονεῖς πλουσίους, Θεσσαλούς τὴν καταγωγὴν. Ἐπρωτιμοῦσε νὰ λέγεται Βυζάντιος κι ὄχι Θετταλός¹. Ὑπῆρξε πολυμαθὴς γνώστης καὶ τῆς θύραθεν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, σπουδαῖος θεολόγος, φιλόλογος, φιλόσοφος καὶ νομικός, γνώστης τῆς λατινικῆς γλώσσας, διὰ τοῦτο καὶ μετέφρασε πολλὰ ἔργα τοῦ σχολαστικοῦ θεολόγου τῆς Δύσεως Θωμᾶ Ἀκινάτου², εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν.

Διδάσκαλοι του φέρονται, ὁ σπουδαῖος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας Ματθαῖος Καμαριώτης, ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός καὶ ὁ Γεώργιος Γεμιστός (Πλήθων)³. Εἰς νεαράν ἡλικίαν ἵδρυσε Σχολὴν ὅπου ἐφοίτησαν πλῆθος Βυζαντινῶν καὶ Δυτικῶν νέων⁴.

Διὰ τὰ προτερήματά του αὐτὰ ἀνῆλθε εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα, ὅπως τοῦ καθολικοῦ σεκρεταρίου εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐλὴν τοῦ Ἰωάννου Η΄ (1425-1448) τοῦ Παλαιολόγου. Ἐπίσης ἐκρίθη ἄξιος νὰ μετάρχη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας τὸ 1436 εἰς τὴν Φερράραν καὶ Φλωρεντίαν ὅπου θά συνεζητεῖτο μὲ τούς Λατίνους τὸ θέμα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν⁵.

Κατ' ἀρχάς ὁ Γεννάδιος ἐτήρησε στάσιν μετριοπαθῆ, ὑποστηρίζων τὴν φιλενωτικὴν παράταξιν τῆς ἀνατολικῆς ἀντιπροσωπείας συνεργαζόμενος μὲ τὸν Βησσαρίωνα. Ὑστερον ὁμως συγκρουσθεὶς μὲ τὸν διδάσκαλόν του Μᾶρκον Εὐγενικόν καὶ ἐνεργῶντας διπλωματικά προσεχώρησε εἰς τούς ἀθηνωτικούς τῶν ὁποίων ἔγινε καὶ ἀρχηγός⁶.

Τὸ 1449 κείρεται μοναχὸς μὲ τὸ ὄνομα Γεννάδιος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χαρσιανεῖτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν⁷.

1. Βλ. Γενναδίου Σχολαρίου, *Ἀπαντα τὰ εὕρισκόμενα*, ἐκδ. J. Petty - X. Siderides, τόμ. III, σ. 252.

2. Λεξικόν «Ἡλιος», τόμος 1ος, σ. 82 καὶ σημειώσεις εἰς τὴν Τουρκογαεαία τοῦ Κρουσίου ἀπ' ὅπου ἐπῆρε ὁ Κ. Σάθας καὶ ἄλλοι ὡς ὁ Ε. Παντελάκης. Ἡ σημείωσις λέγει διττὸ «ὁ Καμαριώτης ἀπὸ Θεσ/νίκης ὢν φιλόσοφος ἦλθεν εἰς Κων/πολιν ἐπὶ βασιλέων Παλαιολόγων... ὑπῆρξεν διδάσκαλος τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου Σχολαρίου...» καὶ Στυλ. Παπαδοπούλου, *Ἑλληνικαὶ μεταφράσεις ἐν Βυζαντίῳ*, Ἀθήναι 1967.

3. *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*, τόμ. 2ος, σ. 196.

4. *Ἐγκυκλοπαιδεία Πάπυρος - Λαρούς*, τόμ. 2ος, σ. 825.

5. *Ἐγκυκλοπαιδεία Ὑδρία*, τόμ. 1ος, σ. 48.

6. *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*, τόμ. 2ος, σ. 196.

7. *Ἐγκυκλοπαιδεία Ὑδρία*, τόμ. 1ος, σ. 47.

Τό ὄνομα Σχολάριος τό εἶχε ἀποκτήσει νέος ἀκόμη εἰς τά ἀνάκτορα. Ὡς μοναχός μετατρέπει τό κελλί του εἰς ἀνθωνιακὴν σάλπιγγα καί μέ προκηρύξεις καυτηριάζει τὴν κοινὴν θείαν λειτουργίαν τό 1452 εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν⁸.

Ἡ τακτικὴ τοῦ Γενναδίου εἶχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τό 1453.

Ὁ ἴδιος ἐξωρίσθη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν⁹, ἀργότερον ἐλευθερώνεται ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ καί ἐπαναλειτουργεῖ ἡ μονὴ του.

Διὰ ψηφοφορίας ἐκλέγεται ὁ πρῶτος Πατριάρχης μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453-1464) καί ἐξασφαλίζει πολλὰ προνόμια διὰ τοὺς χριστιανούς καί τὸν ναόν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων¹⁰. Ὁ Γεννάδιος ὡς Πατριάρχης ἀντιμετώπισεν πολλές δυσκολίες, ἡ Πατριαρχεῖα του ὑπῆρξεν ἐπώδυνη, γεμάτη σκοπέλους, ἐρείπια, ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, ἀπογοητεύσεις. Ὁ φόβος τοῦ κατακτητοῦ καί οἱ μηχανορραφίαι τῶν ὁμοῖδεατῶν του εἶχον μεταβάλλει τὴν ζωὴν του εἰς σωματικόν καί ψυχικόν ράκος.

Παρατεῖται τό 1455 ἀπὸ τὸν Πατριαρχικόν θρόνον, μένει ταπεινός μοναχός¹¹ καί καταφεύγει εἰς τό Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου τό 1456 καί ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου Σερρών (ὄπου καί ἀπέθανεν). Ἀπὸ τὴν μονὴν τῶν Σερρών ἀνακαλεῖται διὰ δευτέραν (1463) καί τρίτην (1464) φοράν εἰς τὸν Πατριαρχικόν θρόνον.

Τέλος, τό 1472 ἀπέθανεν καί ἐτάφη εἰς τὴν ἄνω Μονήν¹². Τό 1854 ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος ΣΤ' ἔδωκε ἐντολήν καί μετεκομίσθησαν τά λείψανά του εἰς τὸν νέον τάφον παρὰ τὸν νάρθηκα, ὁ δὲ Τανταλίδης ἔγραψεν ἔμμετρον ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα¹³.

Ὁ Σχολάριος ὡς θεολόγος ἠσχολήθη μέ τὴν προέλευσιν καί τό μέλλον τῆς ψυχῆς εἰς πέντε πραγματείας¹⁴.

Διὰ τὴν προέλευσίν της διατυπώνει τρεῖς θεωρίας τῆς προϋπάρξεως, τῆς

8. Λεξικόν «Ἥλιος», τόμ. 1ος, σ. 87.

9. Ἐγκυκλοπαιδεία Πάπυρος - Λαρούς, τόμ. 2ος, σ. 825 καί Τουρκογαεσία σ. 4, ὄπου γράφει Καὶ θέλημα τοὺς ἔδωκε καί τοὺς εἶπεν ὁποῖον θέλουν νὰ κάμουν κατὰ τὴν πίστιν τους, καί ἡ κριτικὴ τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου, εἰς Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ε', σ. 351 καί ὑπὸ Ν. Πανταζοπούλου, «Τινὰ περὶ τὰς ἐννοίας τῶν προνομίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας», ΑἸΔ 10 (1943) 449-471, τοῦ αὐτοῦ, «Ἐκκλησία καί Δίκαιον εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἐπὶ Τουρκοκρατίας», ΕΕΝΣΠΘ 9 (1975) 815-965. Ἐπίσης βλέπε Σ. Φραντζῆ, ἔκδ. Ν. Τομαδάκη, ἐκ τοῦ ὁποίου γράφει ὁ Νατάλης Ἐμμ. Πέτροβιτς, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν μελέτην του Α' Γεννάδιος Σχολάριος - Πλήθων Γεμιστός, Μονὴ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Ἅγιος Γεώργιος Κρουονερίτης, Ἀθήνα 1969, σ. 171, γράφει διττὸ ἀπὸ λαϊκός καί ἀπὸ ἀξιώματος εἰς ἀξίωμα, ἐχειροτονήθη Πατριάρχης ὁ Σχολάριος.

10. Ἐγκυκλοπαιδεία Πάπυρος - Λαρούς, τόμ. 4ος, σ. 825 καί Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 473, φέρει τὸν Σχολάριον νὰ βρίσκεται εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου τὸν Μάιον τοῦ 1456, σύμφωνα μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 328 χειρόγραφον τῆς μονῆς.

11. Βλ. Π. Παπαγεωργίου, «Αἱ Σέρραι καί τὰ προάστεια τὰ περὶ τὰς Σέρρας καί ἡ Μονὴ τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου», ΒΖ 3 (1894) 315 καί Ἄπαντα 1, σ. 20 καί Appendices VIII, σ. 32.

12. Βλ. Π. Παπαγεωργίου, σημ. 11 καί Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 284 καί Ἄπαντα VIII Appendices, σ. 32 καί ἡ «Χρονογραφία τοῦ Πατριαρχικοῦ κώδικος 287» ὑπὸ Ν. Τομαδάκη, ΕΕΒΣ 25 (1955) 28-37.

13. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 461-539.

14. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 463.

μεταφυτεύσεως καί τῆς δημιουργίας καί υποστηρίζει τήν τρίτην θεωρία.

Ἡ πρώτη ἀπορρίπτεται ὑπό τοῦ Γενναδίου, διότι εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Πλάτωνος περί μετενσαρκώσεως, τήν ὁποίαν παρεδέχθη ὁ Ὁριγένης καί κατεδικάσθη ὑπό τῆς ἐκκλησίας¹⁵.

Ἡ δευτέρα θεωρία τῆς μεταφυτεύσεως, κατά τήν ὁποία ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει εἰς τό σπέρμα τό ὁποῖον εἶναι ἀρχή τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς, χαρακτηρίζεται παράλογη.

Κατά τόν Γεννάδιον, ἕν τό σπέρμα εἶναι ἀρχή τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος, τότε πρέπει ἡ ψυχὴ νά εἶναι σωματική, διαλυτή, θνητή ὅπως εἶναι τό σῶμα.

Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία διδάσκει πῶς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, ἀσώματος, χωριστόν εἶδος, ἄρα εἶναι ἀδύνατον νά συνυπάρχη μετά τοῦ ὑλικοῦ σπέρματος¹⁶.

Ἡ χριστιανική ἀνθρωπολογία εἶναι μεγαλειώδης, διδάσκει πῶς ὁ Θεός ἐπλασεν τό σῶμα ἀπό τήν γῆν καί ἐνεφύσησεν καί ἔδωκε πνοήν ζώσαν, εἰς αὐτό ὡς ψυχὴ, καί τώρα ἀφοῦ σχηματισθῆ τό σῶμα, ὁ Θεός δίδει τήν ψυχὴν *Δεῖ τοίνυν καί νῦν, τοῦ ὄργανου πρῶτον γινομένου τῇ ὁδῷ τῆς φύσεως τήν ψυχὴν λοιπόν θεόθεν ἐγκιτίζεσθαι*. Καί ὅταν ἀποχωρισθῆ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος ζῆ καθ' ἑαυτήν ἡ ψυχὴ, δίχως νά φθείρεται μέ τό σῶμα, ὅπως τά φυτὰ καί τά ζῶα, διότι αὐτὰ ἔχουν ζωήν, ἡ ὁποία ἅπαξ καί διακοπεῖ παύουν νά ὑπάρχουν. Ἄρα, οἱ ἄνθρωποι δέν αὐτοπαράγονται σπερματικῶς ὅπως τά ζῶα καί τά φυτὰ¹⁷.

Ὁ Σχολάριος διακρίνει τρία εἶδη ψυχῶν: ἡ θρηπτική τῶν φυτῶν, ἡ αἰσθητική τῶν ζώων καί ἡ λογική τῶν ἀνθρώπων. Τήν ἀποψιν αὐτήν κατοχυρώνει μέ μαρτυρίες ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τοὺς Ἐκκλησιαστικούς Πατέρες.

Ἡ Γραφή λέγει *Ὁ πλάσας κατά μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν, δηλαδή τὰς ψυχὰς, κατά μίαν, ὁ κτιζὼν τήν νοεράν ψυχὴν Θεός διὰ δέ τὰ ζῶα, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ ἐστίν, ἐνῶ διὰ τήν ψυχὴν, ἕως ὁ χροῦς εἰς τήν γῆν ἐπιστρέψοιεν ὄθεν ἦν, καί ἐπανέλθοι τό πνεῦμα πρὸς τόν δόντα αὐτά¹⁸*.

Κατά τόν Γεννάδιον ἐκτός τῆς Γραφῆς καί πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καί διδάσκαλοι εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀμέσου δημιουργίας ὑπό τοῦ Θεοῦ τῆς ψυχῆς. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρει τόν Αὐγουστίνον, τόν Κύριλλον, Ἰσαάκ τόν Σύρον, τόν Θεοδώρητον, τόν Γρηγόριον Θεολόγον, τόν Μάξιμον, τόν Δαμασκηνόν, τόν Βασίλειον, τόν Χρυσόστομον¹⁹.

Εἰς αὐτούς οἱ ὁποῖοι υποστηρίζουν ὅτι ὁ Θεός εἰς ἕξ ἡμέρας ἐτελείωσε τήν δημιουργίαν του, ὁ Σχολάριος ἀντιπαραθέτει ὅτι ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ δέν ἐκδηλώθηκε ἐφ' ἅπαξ. Ἐξακολουθεῖ καί σήμερον νά εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων καί ἡ πρόνοιά του διαβαίνει ἀπὸ ἄτομον εἰς ἄτο-

15. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 463-464.

16. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 464-465.

17. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 467 καί 492, ψαλ. 32, 15. Ζαχ. 12,1. Λευτ. 17,11. Ἐκκλ. 12,7.

18. Γρηγορίου Νύσσης, «Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», PG 44, 229B' *Τό διεξετάσαι τό ἀμφιβαλλόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις περὶ ψυχῆς τε καί σώματος*.

19. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 490-497.

μον. Ὁ Θεός πλάθει τό σῶμα, κτίζει δέ καί ἐνοικίζει εἰς αὐτό τήν ψυχήν²⁰.

Οἱ ὑπεναντίοι ἔφθασαν εἰς τό συμπέρασμα πῶς ἂν ἡ ψυχή δημιουργηθῇ ἐκ τοῦ Θεοῦ αὐτομάτως φέρει καί τήν προπατορικήν ἁμαρτίαν. Ὁ Σχολάριος ἀπαντᾷ καί λέγει ὅτι ἡ ψυχή ἐνωμένη μέ τό σῶμα συρροποῦται. Ἡ μετάδοση τοῦ ρύπου διά τοῦ σώματος δέν εἶναι ἐκτός τοῦ θείου σχεδίου, διότι τότε θά ἔπρεπε ὁ Θεός νά διακόπτη τήν γένεση τῶν ἀνθρώπων διά νά μή μεταδοθῇ ὁ ρύπος καί νά καθάριση αὐτόν μέ ἄλλο σωστικόν μέτρο.

Πρῖν ἀπό τήν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀρετή τῶν ἀνθρώπων δέν ἠδύνατο νά λύση τό προπατορικόν ἁμάρτημα, διά τοῦτο δίκαιοι καί ἄδικοι ἦσαν εἰς τόν Ἅδην. Ὁ Θεός μέ τήν ἀγαθότητά του, ἐπιθυμῶν πάντα σωθῆναι καί πληρωθῆ ὁ οὐρανός ψυχῶν, θυσιάζει τόν υἱόν του Χριστόν, λύεται τό κώλυμα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καί ἀπελευθερώνεται ἀπό τά δεσμά τοῦ Ἅδου.

Ἄρα δέν ὑπάρχει πρόβλημα μετά τόν θάνατο τοῦ Κυρίου, ἐφ' ὅσον ἀποκαθαίρεται ἐν Χριστῷ διά τοῦ βαπτίσματος, τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ²¹. Ἡ προπατορική ἁμαρτία κατοικεῖ εἰς τήν σάρκα, λόγῳ δέ τῆς ψυχοσωματικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου κοινωνεῖ αὐτῆς καί ἡ ψυχή μέ τήν ἐννοίαν ὅτι ὅποτε θελήσῃ δύναται νά ἀπαλλαγῇ αὐτῆς διά τῆς πίστεως καί τοῦ βαπτίσματος. Πολλοί βέβαια ἀναρροποῦνται μέ τίς προσωπικές των ἁμαρτίες καί στεροῦνται τῆς αἰωνίου ζωῆς. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν ὁ Πανάγαθος δίδει τήν μετάνοιαν διά τίς ἁμαρτίες τίς ὁποῖες διαπράττει ὁ ἀνθρώπος μετά τό βάπτισμα²².

Τόν Σχολάριον ἀπασχόλησε καί ἡ μετά θάνατον τύχη τῆς ψυχῆς. Διά νά ἀπαντήσῃ εἰς τίς ἀνησυχίες του καταφεύγει εἰς τόν Συμεών Θεσσαλονίκης²³ καί εἰς τήν γραμμῆν ἡ ὁποία ἐχαράχθη εἰς τήν Σύνοδον τῆς Φερράρας Φλωρεντίας καί εἰς τίς διηγήσεις τοῦ Εὐεργετινοῦ. Ἀφορμῆν, εἰς τό νά ἀσχοληθῇ μέ τήν ψυχήν ἔδωσε τό σύγγραμμα τοῦ Συμεών, τό ὁποῖον μετέφερε ὁ Σιναΐτης μοναχός Σαββάτιος μέ τήν παράκλησιν νά ἐκφράσῃ τήν γνώμην του. Πρόκειται διά τό ἔργο «Ἀποκρίσεις πρὸς τόν Γαβριήλ Πενταπόλεως», ὅπου ἡ τετάρτη ἀναφέρεται εἰς τήν ψυχήν μετά θάνατον²⁴.

Κατά τόν Σχολάριον ὑπάρχουν τρεῖς τάξεις ψυχῶν μετά τόν θάνατον τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ πρώτη τάξις περιλαμβάνει τίς ψυχές τῶν δικαίων εἰς τόν οὐρανόν, ὅπου ζοῦν ἐν Χριστῷ διά τοῦ βαπτίσματος καί ἀπολαμβάνουν τοὺς κόπους τῆς ἐπιγείου ζωῆς, δηλαδή ζοῦν ζωήν μακαρίαν. Ἐδῶ ἡ γνῶσις των εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἐπιγείου γνώσεως ἀνάλογα μέ τόν βαθμόν τῆς πίστεως καί τῆς ἀγάπης τοῦ καθενός²⁵. Ἐκεῖ εἰς τοὺς οὐρανούς ὑπάρχει ἡ ἀχειροποίητος

20. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 470-471. Ἰωάννου 5,17.

21. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 472-475.

22. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 500-501.

23. Ι. Φουντούλη, *Τό λειτουργικόν ἔργον Συμεών Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1965.

24. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 505, PG 155, 841-848.

25. *Καινή Διαθήκη*, ἐπιστολή Παύλου πρὸς Φιλιππησίους, κεφ. Α, παρ. 23, *Συνέχομαι δέ ἐτι τῶν δύο, τήν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τό ἀναλῦσαι καί σύν Χριστῷ εἶναι· πολλῶ γάρ μᾶλλον χρεῖσσον.* Παν. Τρεμπέλα, Ἀθήναι 1974.

κατοικία κατά τόν Παῦλον, τήν ὁποίαν ὁ Σχολάριος ὀνομάζει *τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ νοερὰν τοῦ θείου φωτὸς περιβολήν*²⁶. Τό ὅτι οἱ ψυχές τῶν δικαίων ἀπολαμβάνουν εἰς τούς οὐρανούς τό θεῖον φῶς ἀποτελεῖ βράβευσιν τῶν ἀγῶνων τους εἰς τήν ἐπίγειον ζωήν. Οἱ Ἅγιοι γράφουν ὅτι εἶδον τούς ἀγγέλους νά ὀδηγοῦν τίς ψυχές τῶν δικαίων εἰς τόν οὐρανόν²⁷.

Ἡ δευτέρα τάξις περιλαμβάνει τίς ψυχές αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἀπέθανον ἀμετανόητοι μέ θανάσιμα ἁμαρτήματα, στεροῦνται τῆς αἰωνίου ζωῆς εὐρισκόμενοι εἰς τόν Ἄδην. Ἐκεῖ μένουν ἕως τῆς καθόδου τοῦ Χριστοῦ μετά τήν Ἀνάστασιν. Ὁ Θεός θά ἦτο ἀδικος ἔάν οἱ ψυχές αὐτές δέν ἐσώζοντο κατ' ὀλιγονομίαν διά τοῦτο καί κατήλθε εἰς τόν Ἄδην κι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τόν Κύριον ἐλευθερώθησαν ἀπό τά δεσμά τοῦ Ἄδου. Ὅσοι ἀπό τήν ἐπίγειον ζωήν δέν προετοιμάσθησαν νά πιστεύσουν, ἔμειναν ἐκεῖ λόγῳ τῆς ἀπιστίας των, εἰς αὐτούς προστίθενται ὅσοι πεθαίνουν μέ θανάσιμα ἁμαρτήματα. Διακρίνονται δέ εἰς αὐτούς οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τόν Ἄδην καί εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τόν ἀέρα. Ἡ παραβολή τοῦ πλουσίου καί τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου ἐπιβεβαιώνει τόν διαχωρισμό τῶν ψυχῶν εἰς δικαίους καί ἀδίκους. Ὁ Θεός ὁ ὁποῖος εἶναι δίκαιος, ὅσοι ὑπηρετήσαν τό θέλημά Του τους δέχεται εἰς τούς οὐρανούς ἀκόμη καί τούς ἁμαρτωλούς οἱ ὁποῖοι μετενόησαν κατά τόν θάνατόν των. Ὅχι δέ μόνον τοῦτο ἀλλά ἔχομεν παραδείγματα ψυχῶν οἱ ὁποῖες μεταπήδησαν ἀπό τόν Ἄδην εἰς τήν βασιλείαν καί ἀποτελεῖ ἐξαιρεσιν θαυματουργικήν καί παράδειγμα παρησίας καί εὐχῶν ἁγίων ἀνδρῶν²⁸.

Ὁ Σχολάριος ἀναφέρει τό παράδειγμα τῶν βασιλέων Τραϊανοῦ καί Θεοφίλου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁ μὲν ἔθνικός ὁ δέ ἄλλος διώκτης τῶν εἰκόνων, ὅμως ἠξιώθησαν τῆς οὐρανίου βασιλείας²⁹, καθῶς καί ἡ ἔθνικὴ Φαλκονίλλη ἡ ὁποία ἐσώθη χάρις εἰς τὰς προσευχάς τῆς Πρωτομάρτυρος Θέκλας³⁰.

Ἡ τρίτη τάξις περιλαμβάνει τίς ψυχές ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δέν διέπραξαν θανάσιμα ἁμαρτήματα ἀλλά καί δέν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπό ἐλαφρά ἁμαρτήματα. Αὐτοὶ ὀδηγοῦνται εἰς τὰς μονάς τῶν δικαίων. Ἐχουν συζητηθεῖ πολλά καί γραφεῖ, ὅσον ἀφορᾷ τήν μέσην τάξιν τῶν ψυχῶν, διά τοῦτο καί οἱ ζῶντες τελοῦν δι' αὐτάς μνημόσυνα, λειτουργίας καί ἐλεημοσύνας³¹.

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ἡ προσευχή εἶναι ἡ ρίζα, τό θεμέλιον καί ἡ τροφή ὄλων τῶν ψυχῶν, ζώντων καί θνητῶν. Ἡ προσευχή εἶναι ἡ κορωνίδα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, μᾶς ἐξασφαλίζει τήν σωτηρία τῶν ψυχῶν καί τήν αἰώνιον ζωήν. Ὅσον ἀφορᾷ δέ τήν ἐλεημοσύνην γράφει: ὡς καθαρίσωμεν

26. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 509, Β' Κορινθίους 5,1.

27. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 522.

28. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 534, PG 95, 261-264, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς Τραϊανὸς ἐσώθη χάρις εἰς τὰς εὐχάς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἡ φωνὴ ἀνήγγειλε νά μὴν προσευχεται πλέον διότι ὁ βασιλεὺς ἐσώθη.

29. Ὁ εἰκονομάχος βασιλεὺς Θεόφιλος (829-842) ἐσώθη χάρις εἰς τὰς προσευχάς τῆς συζύγου του Θεοδώρας (εἰκονοφίλου).

30. Ἡ ἔθνικὴ Φαλκονίλλη ἐσώθη χάρις εἰς τὰς προσευχάς τῆς νεομάρτυρος Θέκλας. Βλ. Βασιλείου Σελευκείας, «Εἰς τὰς πράξεις τῆς ἁγίας Ἀποστόλου καί πρωτομάρτυρος Θέκλας», PG 85, 525.

31. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 511.

τήν λέπραν τήν πλουσίαν τήν ὅποιαν ἔχομεν καί τήν πυράν τῶν ἁμαρτημάτων μας· μέ τήν ἐλεημοσύνην καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι. Τίποτε ἄλλο δέν μᾶς λυτρῶνει ἀπό τήν κόλασιν εἰ μή μόνον ἡ πλουσία ἐλεημοσύνης³².

Ὁ Σχολάριος παραδέχεται τήν ὑπαρξιν αὐτῆς τῆς τάξεως στηριζόμενος εἰς τόν Συμεών Θεσσαλονίκης καί εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν παράδοσιν, ἀλλά ὡς πρός τόν τόπον ὅπου περιμένουν οἱ ψυχές ἔχουν διατυπωθῆ πολλές ἀπόψεις: ἄλλοι δέχονται τόν παράδεισον εἰς τήν γῆν, ἄλλοι τόν ἀέρα πάνω ἀπό τήν γῆν, πολλοί δυτικοί ἄγιοι τό σημεῖον ὅπου ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐνώνεται μέ τήν κοίλη ἐπιφάνεια τοῦ ἀέρα. Ἐκεῖ ἀποκαθαίρονται ἀπό τὰ ἁμαρτήματά των κι ἀνέρχονται εἰς τόν οὐρανόν, ἄλλες νωρίτερον κι ἄλλες ἀργότερον συνεργούντων τῶν μνημοσύνων τῶν λειτουργιῶν καί ἐλεημοσυνῶν³³.

Ἐγεννήθησαν πολλά ἐρωτήματα ὡς πρός τήν ποιότητα τῶν σωμάτων τά ὅποια θά δοξασθοῦν καί ὡς πρός τήν μή διάλυσιν ὠρισμένων σωμάτων μετά θάνατον.

Ὡς πρός τό πρῶτον τονίζει ὅτι ὁ Χριστός ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ποιότητος τῶν σωμάτων μέ τήν Ἀνάστασίν του. Τά σώματα θά εἶναι ἀθάνατα, ἀπαθῆ, ἀφθαρτα, δηλαδή θά εἶναι ἄγγελοι, δέν θά ὑπάρχουν σαρκικά ἐπιθυμία³⁴.

Ὅσον ἀφορᾷ τό δεύτερον ἐρώτημα ὑποστηρίζει πῶς οἱ αἰτίες τῆς μή διαλύσεως τῶν σωμάτων εἶναι πολλές, ὅπως ἡ φυσική σύστασις τοῦ ἐδάφους, ἡ σύστασις τοῦ ἰδίου σώματος, τά παχέα διαλύονται εὐκολώτερον, ἐνῶ τά κακοπαθημένα εἴτε λόγῳ ἀσθενείας, εἴτε λόγῳ ἀσκητικῆς ζωῆς δέν διαλύονται εὐκολον, ἐάν τό ἔδαφος εἶναι σκληρόν ἢ εἶναι κενοτάφιον. Ἡ σπουδαιότερα αἰτία εἶναι ἡ ἀγιότης, ἡ ἀσυγχώρητη ἁμαρτία. Τά σώματα τῶν ἁγίων δέν διαλύονται ἀπό τόν Θεόν διά νά μιμηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τās ἀρετάς των· τά σώματα δέ αὐτά ἐπιτελοῦν καί θαύματα πλεῖστα ὅσα ἀπό τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἕως καί σήμερον³⁵.

Ὁ Σχολάριος ὡς θεολόγος, φιλόλογος, φιλόσοφος καί νομικός ἀνήκει εἰς τούς μεγάλους συγγραφείς.

Τά ἔργα του περιλαμβάνονται εἰς ὀκτώ τόμους ἐκ τῶν ὁποίων πολλά ἐγράφησαν κατά τήν παραμονήν του εἰς τήν I. Μ. Τιμίου Προδρόμου Σερρών. Ἐλάχιστα ἐξεδόθησαν καί αὐτά εἰς τούς τόμους 160 καί 161 τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne. Τήν ἔκδοσιν τῶν ἀπάντων τοῦ Γενναδίου ἀνέλαβον οἱ Louis Petite, X. A. Σιδερίδης καί Martin Jugie³⁶.

Τό οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον καίτοι προέβη εἰς τήν ἀνακήρυξιν τοῦ Γενναδίου εἰς ἅγιον, ὅμως οὔτε ἐορτάζεται ἡ μνήμη του οὔτε διασώζεται ἐκκλησιαστική ἀκολουθία πρός μνήμην του³⁷.

32. I. Χρυσοστόμου, τόμ. 3ος, ὀμλία 21η, σ. 341. Περί ἐλεημοσύνης, ἔκδ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Θεσσαλονίκη 1979.

33. I. Χρυσοστόμου, Ἔργα περί προσευχῆς, τόμ. 31ος, σ. 199, ἔκδοσις Γρηγόριος Παλαμᾶς Θεσσαλονίκης, 1979.

34. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 515, Α' Ἰωάν. 3,2.

35. Ἄπαντα Γενναδίου, τόμ. 1ος, σ. 527.

36. Λεξικόν «Ἡλιος», τόμ. 1ος, σ. 88.

37. Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 3ος, σ. 198.

Ὁ Σχολάριος, ὁ θερμὸς ἀγωνιστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, προσέφερε ὄλην τὴν ζωὴν του εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ὁποῖαν ὑπερηγάπα μέχρι ἐσχάτων. Ἐπιθυμία του ἦτο ἡ εἰρήνη ἢ ἐσωτερικὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους. Ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐκκλησιαστικὰς μορφὰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διό καὶ ἡ ἀγιότης του λάμπει εἰς τὸ οὐράνιον στερέωμα καὶ φωτίζει ὄλον τὸ γένος ἡμῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γενναδίου Σχολαρίου ἅπαντα τὰ εὐρισκόμενα, ἔκδ. J. Petty - X. Siderides - M. Jugies.
 Μ. Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, Ἀθῆναι.
 Λεξικόν Ἥλιος, Ἀθῆναι 1950.
 Ἐγκυκλοπαιδεῖα Ὑδρία, Ἀθῆναι 1967.
 Θ.Η.Ε. Ἀθῆναι 1962.
 Ι. Χρυσοστόμου ἔργα, Θεσσαλονίκη 1980.
 Ἐγκυκλοπαιδεῖα Πάπυρος - Λαρούς.
 Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ Νικ. Πανταζοπούλου, Περί προνομίων, 1943.
 Ν. Τωμαδάκη, γράφει ὁ Νατάλης Ἐμμ. Πέτροβιτς, Ἀθῆναι 1969.
 Π. Παπαγεωργίου, «Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια καὶ ἡ μονὴ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, 1894».
 Ι. Φουντούλη, «Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν Θεσσαλονίκης», 1965.
 Χρονογραφία Πατριακοῦ Κώδικος, 287, ὑπὸ Τωμαδάκη, ἐν ΕΕΒΣ 28 (1955).
 Γρηγορίου Νύσσης, «Περί κατασκευῆς τῶν ἀνθρώπων», PG 44-229B.
 Κ. Διαθήκη, Παν. Τρεμπέλα, Ἀθῆναι 1974.